

HUKUK DAVALARINDA YASAYOLLARINA BAŞVURU HAKKI VE BU HAKKIN SINIRLANDIRILMASININ YERİNDELİĞİ SORUNU

Doç. Dr. Ejder YILMAZ (*)

1) GENEL OLARAK

Genel bir deyişle yasayolu, davanın taraflarına tanınan hukuksal bir yol olup, bununla yanlış olan (veya yanlış olduğu ileri sürülen) kararların yeniden incelenmesi ve değiştirilmesi sağlanır. Hüküm mahkemelerinin karar verirken yanlışlık yapmaları olasılığı bulunduğundan, verilen kararların daha yüksek bir mahkeme tarafından denetlenmesi için her hukuk sisteminde yasayolları kabul edilmiştir (1).

Bilindiği gibi, aleyhine gidilecek kararın kesinleşmiş olup olmamasına göre yasayolları, olağan (normal, adi) ve olağanüstü (fevkalâde) yasayolu olarak ikiye ayrılmaktadır; nihai kararların kesinleşmesine engel olan yasayollarına olağan yasayolu, kesinleşmiş kararlara karşı tanınmış olan yasayoluna ise olağanüstü yasayolu denilir(2). Bu incelemede, olağan yasayolları üzerinde durulacaktır.

Yasayolu kavramı ,bazı arakararlarına karşı gidilen başvuruları (hukuksal çareleri — Rechtsbehelf —) da içerecek şekilde geniş olarak anlamlandırılabilirse de (3), bu incelemede dar anlamda yasayolu sözkonusu edilecektir.

(*) A. Ü. Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı.

(1) Baki **Kuru** / Ramazan **Arslan** / Ejder **Yılmaz**, Medeni Usul Hukuku, ders kitabı, Ankara 1986, s. 458.

(2) **Kuru/Arslan/Yılmaz** s. 458-459; Necip **Bilge**, Medeni yargılama hukukunda karar düzeltme s. 15-17; Max **Guldener**, Schweizerisches Zivilprozessrecht, Zürich 1979, s. 485.

(3) **Bilge** s. 3; Ramazan **Arslan**, Medeni usul hukukunda yargılamanın yenilenmesi, Ankara 1977, s. 7 vd.; Peter **Gilles**, Rechtsmittel im Zivilprozess, Frankfurt a.M. 1972, s. 25 vd.; **Stein/Jonas**, Kommentar zur Zivilprozessordnung, 3. cilt, Tübingen 1977, s. 1-2.

Dar anlamda yasayolu, henüz biçimsel anlamda kesinlik kazanmayan yargısal kararların bir üst mahkemece denetlettirilmesini ve iptal ettirilmesini sağlayan olanaktır (4).

Genel olarak kabul edildiği üzere, yasayolunun ayırıcı nitelikleri (karakteristiği) şudur : yasayolu ile, herşeyden önce, hükmün kesinleşmesi önlenir (5) ve yargılamanın (uyuşmazlığın) devam etmesi sağlanır; yasayolu ile yargılama (uyuşmazlık) bir üst mahkemeye aktarılır (6), yani yasayolu hakkında üst derece yargı yeri karar verir; bunların dışında, yasayolunda, aleyhine başvuru hukmün doğru olup olmadığı hakkında karar verilir (7).

Yasayollarının varlık nedeni, (insan olmaları itibariyle) yargıçların yanılma olasılığıdır. Mahkemelerin verdiği hertürlü karar yanlış olabilir veya en azından, aleyhine (kısmen veya tamamen) karar verilen tarafça böyle nitelenebilir; Ki, uygulamada hemen her zaman rastlandığı üzere, dava aleyhine sonuçlanan taraf (verilen karardan tatmin olmadığı sürece), aleyhine verilen kararı bir üst mahkeme eliyle iptal ettirme gereksinimi duyar. Davayı kısmen veya tamamen yitiren tarafın, aleyhine olan kararı iptal ettirme çabası, insan doğasında varolan tabii bir eğilimdir.

Yasayolları sayesinde, aleyhine karar verilen taraf, bu kararı üst mahkeme eliyle denetlettirme olanağına sahip olduğu için, halkın yargıya güveni artar. Devlet de, bu yolla ilk derece mahkemelerinin kararlarını üst mahkemelere denetlettirerek adaletin daha doğru olarak dağıtılmasını ve bu arada bütün yurttaki hukuk birliğinin kurulmasını sağlar. Öte yandan, yasayollarının açık tutulması,

---

(4) Gilles s. 3-4; Arslan s. 9; Rosenberg/Schwab, Zivilprozessrecht, München 1977, s. 757; Saim Üstündağ, Medeni yargılama hukuku, cilt II, kanun-yolları ve tahkim, İstanbul 1984, s. 31.

(5) Buna, «Suspensiveffekt» denilmektedir.

(6) Buna, «Devolutiveffekt» denilmektedir.

(7) Bkz. ayrıntılı bilgiler için : Stein/Jonas, s. 2; Rosenberg/Schwab s. 757-758; Blomeyer, Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren, Berlin, Göttingen, Heidelberg 1963, s. 507; Bruns, Zivilprozessrecht, Berlin, Frankfurt a.M. 1968, s. 445; Nikisch, Zivilprozessrecht, Tübingen 1952 s. 463; Schönke/Kuchinke, Zivilprozessrecht, Karlsruhe 1969, s. 376-377; Guldener, s. 484 vd.; Fasching, Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen Wien 1971, cilt 4, s. 7-8; Bilge s. 7; Arslan s. 9-10; Üstündağ s. 31.

kararları denetlenecek olan yargıçları da daha dikkatli yargılama yaparak, doğru karar vermeye sevk eder(8).

Öğretide, yasayolunun amaçları olarak kabul edilen, «somut olayda adaletin gerçekleştirilmesi» ve «hukuk birliğini yaratmak ve korumak» düşüncelerinden hangisine ağırlık verilmesi gerektiği yolunda değişik görüşler vardır(9). Kanımca, burada varılması gereken sonuç, kabullenilen (yargılama hareket noktası olarak benimsenen) dünya görüşü ve hukuk yargılamasının amacı (10) ile doğrudan ilgilidir. Kanımca, artık çağımızda hukuk yargılamasının toplumsallığı (sosyalliği) ağır bastığına göre(11), esas olan «hukuk birliğini yaratmak ve korumak»tır ve bunun kaçınılmaz sonucu da elbette «somut olayda adaletin gerçekleştirilmesi»dir. Bu kişisel kanımı, her iki amacın birbirinden ayrılmayacak kadar birbiri içinde var olduğunu ve iki amacın birbirini bütünülediğini belirterek tamamlamak doğru olacaktır. Çünkü, kanımca hukuk yargılamasının (ve bu bütün içinde yeralan kurumların) hizmet ettiği amaç, «adaletli karar vermek»tir şeklinde özetlenebilir; kararın adaletli olması ise, kararın taraflar arasındaki uyumsuzluğu, tarafları tatmin eder biçimde ortadan kaldırmasının diğer deyişle, uyumsuzluğu temizlemesinin yanında ve ondan çok daha önemli olarak, toplumsal barışı sağlamaya yönelik olması demektir; bunun için kararın maddi gerçekleri yansıtmaması (ve yapılan yargılamanın ucuz, basit ve çabuk bir yargılama olması) gerekir(12).

Yasayollarının açık olmasının yukarıda belirtilen yararları, bir karara karşı gidilecek yasayollarının «sonsuz» olmasını elbette gerektirmez. Çünkü, kararın belli bir yerde kesinleşmesi (kesinleştirilmesi) sonucunun da ortaya çıkması zorunludur. Bu, herşeyden

---

(8) **Holzhammer**, Österreichisches Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren, Wien, New York 1970, s. 255; **Fasching**, s. 242 vd.; T. T. **Yüce**, Ceza muhakemesi hukukunda hukuk devleti esasları, Erzurum 1968 s. 69-70; **Stein/Jonas** s. 182; **Fasching** s. 242 vd.

(9) **Stein/Jonas** s. 182; **Fasching** s. 243; **Üstündağ** s. 32; **Baur**, Die dritte Instanz im künftigen Zivilprozess (Zeitschrift für Zivilprozess, 71 (1958) 3-4 s. 161-187) s. 161 vd.

(10) Bu konuda bkz. Ejder **Yılmaz**, Medeni yargılama hukukunda ıslah, İstanbul 1982, s. 1-9 ve orada anılan yapıtlar.

(11) Bkz. **Wassermann**, Der soziale Zivilprozess, Neuwied und Darmstadt 1978, s. 13 vd., 49 vd.

(12) **Yılmaz** s. 6-7.

önce, karar lehine olan taraf açısından gereklidir; ayrıca uyumsuzlukların belli bir yerde sonuçlandırılması, aleyhine karar verilmiş olan taraf bakımından da önemli olduğu gibi, bu husus, mahkemelerin artık boşyere zaman yitirmesini, füzuli yargılama giderleri yapılmasını da önler ve uyumsuzlukların ortadan kaldırılmasındaki kamu yararının gerçekleştirilmesini sağlar.

Yasayollarının sağladığı yararlar nedeniyle, çağdaş hukuk sistemlerinde mahkemeler (kural olarak) tek dereceli değil, çoğunlukla üç derecelidir : ilk derece mahkemeleri, istinaf mahkemeleri ve temyiz mahkemeleri. İlk derece mahkemeleri, uyumsuzluğu ilk aşamada gören olay (vakıa) mahkemeleridir. En üst derecedeki temyiz mahkemeleri, esas olarak, kararları hukuksal açıdan kontrol eden denetim aşamasıdır(13). İstinaf mahkemeleri ise, genellikle hem olay (vakıa) mahkemesi olarak hem de ilk derece mahkemelerinin kararlarını temyizen inceleyen bir üst mahkeme olarak görev yapar. Örneğin, Almanya'daki sistem böyledir. İstinaf mahkemeleri, uyumsuzluğu hukuk ve olaylar (vakıalar) bakımından yeniden inceleyerek karara bağlarlar. Diğer bir deyişle, istinaf mahkemesindeki yargılama, ilk derece mahkemesinin verdiği kararda yalnızca hukuk kurallarının uygulanması açısından varolabilecek hataları değil, olayların incelenmesi, saptanması ve değerlendirilmesi bakımlarından da rastlanabilecek eksiklikleri ve yanlışlıkları da tamamlama ve düzeltme amacını gütmektedir(14). Almanya'daki sistemde, istinaf mahkemelerinin verdikleri kararların bir kısmı kesindir; bir kısmına karşı ise, en üst derecede bulunan Federal Mahkeme'de (Yargıtay'da) temyiz yoluna başvurulur. Bazı durumlarda, ilk derece mahkemelerinin kararlarına karşı (istinaf derecesi atlanarak) doğrudan doğruya temyiz aşamasına başvurma olanağı vardır(15).

Çağdaş hukuk sistemlerindeki farklı olarak, ülkemizde mahkemeler iki dereceli olup, ilk derece mahkemeleri ile temyiz

(13) Bkz. bu konuda Ömer **Sivrihisarlı**, Hukuk yargılamasında maddi hukuka ilişkin temyiz nedenleri ve Yargıtay denetiminin kapsamı, İstanbul 1978, s. 19 vd.

(14) Necip **Bilge**, Üst mahkemelerde yargılama usulü (A.Ü. Hukuk Fakültesi'nin düzenlediği Adliye Mahkemelerinin Kuruluşu Kanunu Tasarısı ile Hâkimler ve Savcılar Kanunu Tasarısı Hakkında Seminer, Ankara 1964) s. 74.

(15) **Stein/Jonas** s. 27 vd.; **Rosenberg/Schwab** s. 808 vd.; **Schwinge**, Grundlagen des Revisionsrechts, Bonn 1960, s. 26 vd.

aşaması arasında istinaf derecesi bizde bulunmamaktadır(16). Ancak, istinaf derecesinin (yani, üç dereceli mahkeme örgütünün) bulunmamasının eksikliği, bizim sistemimize özgü(17), «karardüzeltilme» yolu ile giderilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle, yasayolları bakımından yabancı yazarların kendi ülkeleri bakımından vardıkları çözümü değerlendirirken ve onlardan yararlanırken, ülkemizin koşullarını kesinkes gözden irak tutmamak gerekir.

Anayasamızın 36 ncı maddesi, «herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir» diyerek hak arama özgürlüğünü düzenlemektedir. Yine Anayasamızın 154 üncü maddesine göre, «Yargıtay, adliye mahkemelerinden verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir».

Hak arama özgürlüğü, yargılama hukukunda, hukuk devleti anlayışının bir sonucudur; diğer bir deyişle hukuk devleti esasına bağlı yargılama hukukunun temellerinden biridir(18). Kanımca, yasayollarına başvurma hakkı da, hak arama özgürlüğünün ayrılmaz bir parçasıdır ve anayasal koruma altındadır. Bu hususa ileride ayrıca değineceğim(19).

II) YASAYOLLARINA BAŞVURU HAKKININ GENEL KOŞULLARI

Yasayollarına başvurabilmek için, yasa çeşitli koşullar öngörmüştür. Gerek olağan yasayolları olan temyiz ve karardüzeltilme, gerek olağanüstü yasayolu olan yargılamanın yenilenmesi bakımından iki genel koşul sözkonusudur : 1) Hukuksal yarar koşulu, 2) Süre koşulu.

1) Hukuksal yarar koşulu

Yargı organlarına yapılan hertürlü istemde arandığı üzere, yasayollarına başvuruda da, istemde bulunanın hukuksal bir yararı

(16) Ancak, son zamanlarda bu yolun kabulü yolunda yeni çalışmalar vardır; bkz. yuk. dipnot 14'de anılan Seminer. Ayrıca bkz. Feridun **Yenisey**, Ceza muhakemesi hukukunda istinaf ve tekrar kabulü sorunu, İstanbul 1979, s. 34 vd.

(17) Necip **Bilge**, Karar düzeltme s. 36 vd.

(18) **Yüce** s. 39 ve orada anılan yapıtlar.

(19) Bkz. aşa. IV.

nın (hukukî menfaatinin) bulunması gerekir. Bir davada, aleyhine bir kararla karşılaşan tarafın, yasayoluna başvurmakta hukuksal yararı vardır; çünkü, hakkında yasayoluna başvuru karar kaldırılacak veya değiştirilecek olursa, yasayoluna başvuran taraf bundan yararlanacaktır.

Karar tamamen lehine olan tarafın, bu karara karşı yasayoluna gitmesi, kural olarak, düşünülemez. Örneğin, B'ye karşı dava açan A'nın isteminin tamamı kabul edilmişse, A'nın temyize başvurmakta hukuksal yararı kural olarak, yoktur. Aynı şekilde, temyiz istemi kabul edilerek hüküm tamamen lehine bozulmuş olan tarafın da bu bozma kararına karşı karardüzeltilme yoluna gitmesinde hukuksal yararı bulunmamaktadır. Veya kesin hükümle sonuçlanan bir davada, hertürlü hakkına kavuşmuş olan tarafın, bu karara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gitmesinde hukuksal yararı elbette düşünülemez. Ancak, ayrık bazı durumlarda, davada haklı çıkmış olan tarafın da temyiz yoluna gitmesinin hukuksal yararı bulunabilir (HUMK. m. 427, I/cümle 2). Örneğin verilen kararın gerekçesi, lehine hüküm verilen tarafın aleyhine ise (20) veya hükmün temyizi halinde verilen bozma kararı, ilk derece mahkemesinin kararı lehine olan tarafın zararına usule ilişkin kazanılmış hak oluşturacak nitelikte bulunuyorsa (21), lehine karar verilen taraf yasayoluna gidebilir.

Yürürlükteki hukukumuzda göre yasayoluna gidebilmek için yasanın aradığı parasal tutar aşağıda ayrıca incelenecektir (22).

(20) Baki **Kuru**, Hukuk muhakemeleri usulü, cilt IV, Ankara 1984, s. 3280-3281; İlhan **Postacıoğlu**, Medeni usul hukuk dersleri, İstanbul 1975 s. 727 vd.; **Üstündağ**, s. 69 vd.

(21) Yargıtay da bu görüştedir: «hüküm, sonucu itibariyle davalının yararına olsa bile, yanlışlığından ötürü temyiz edilebilir. Olayda davanın açılmamış sayılmasına karar verilmiştir. Oysa bozmaya uyularak davanın reddedilmesi halinde bu karar hukukî bakımdan davalının daha yararına olur. Onun için davalının kararı temyiz etmek hakkının varlığı kabul edilmiştir» (2.HD. 6.11.1978, 7726/7857: Ankara Barosu Dergisi 1979/1 s. 48-49); «aleyhindeki dava reddedilen kimsenin hükmü temyize yetkisi yok ise de, gerekçenin isabetsizliğinden dolayı karşı taraf yararına meydana gelecek usulî kazanılmış hakkı ortadan kaldırmak maksadıyla davalının temyizi sözkonusu olabilir» (3.HD. 16.6.1970, 3231/2486: İstanbul Barosu Dergisi 1970/5-6 s. 438-439).

(22) Bkz. aşa. III.

2) Süre koşulu

Yasayollarına başvuru hakkı, ancak yasal bazı süreler içinde kullanılabilir. Yasayollarına başvuru hakkının süreyle sınırlandırılması, olağan yasayolları bakımından kesin hükme varabilmek için; olağanüstü yasayolu için ise, genellikle, hukuksal istikrarı belli bir süre sonunda sağlama ve karşılıklı yararlar yüzünden, hak sahibinin hakkını belli süre içinde kullanarak karşı tarafın da durumunu kesinleştirme gibi düşüncelerle kabul edilmiştir.

Temyiz süreleri şunlardır : Asliye mahkemesi kararlarına karşı tebliğinden (sözlü yargılamada tefhiminden) itibaren 15 gün (HUMK. m. 432, I); sulh mahkemesi kararlarına karşı tebliğden itibaren 8 gün (HUMK. m. 437); tapulama mahkemeleri kararlarına karşı tebliğden itibaren 15 gün; iş mahkemesi kararlarına karşı tefhimden itibaren 8 gün; icra tetkik mercii kararlarına karşı tefhim veya tebliğden itibaren 10 gün; ticaret mahkemelerinin iflâs ve konkordatoya ait kararlarına karşı 10 gün; Yargıtayın ilk derece mahkemesi olarak verdiği kararlara karşı tebliğden itibaren 15 gün; katılma yoluyla temyizde 10 gün (HUMK. m. 433, II); asliye mahkemeleri kararlarına karşı 4353 sayılı Kanuna uyruk kamu kuruluşları bakımından tebliğden itibaren 30 gün; temyizcinin caiz olmadığı hakkındaki yerel mahkeme kararına karşı 7 gün...

Görüldüğü gibi, temyiz süreleri bakımından yasa (yasalar), birbirinden farklı süreler kabul etmişler ve bunların başlangıç tarihlerini de bazen tebliğe bazen tefhime bağlamışlardır. Bu farklılığın nedenleri çok eskiye dayanmakta olup, konuldukları zamanki gerekçelere de büyük oranda hak vermemek elde değildir. Ancak, bugün için pratik olarak 7 gün ile 10 günün, 10 gün ile 15 günün büyük bir farkı kalmamıştır denilebilir. Zira, Yargıtay'ın büyük iş yükü nedeniyle (23), yasayolu istemleri oldukça geç karara bağlanmaktadır; dolayısıyla, temyiz edebilme bakımından gözetilen birkaç günlük azlığın veya çokluğun pek değeri kalmamıştır. Bunlara karşın, sürelerin farklılığı karışıklıklara yolaçmaları yüzünden hak yitimine neden olmaktadır. Kanımca, olması gereken hukuk (de lege feranda) bakımından temyiz sürelerinin tek bir sisteme

(23) Bkz. bu konuda: Ejder **Yılmaz**, İstatistiklerin 25 yıllık diliyle adalet hizmetlerimiz (Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Dergisi, 1987/1, s. 61-92) s. 80; bkz. Yargıtay Başkanlar Kurulu Karar (Ankara Barosu Dergisi 1987/1 s. 129-133).

bağlanması gereklidir. Örneğin, bütün mahkeme kararları açısından (sözgelimi) 15 günlük bir süre kabul edilebilir ve bunun başlangıcı tebliğe bağlanabilir. Bugün için tefhim ile başlayan temyiz süresi ayrıksal nitelikte olup, bunların da tebliğ olarak değiştirilmesi, belki de bir zorunluluk olarak düşünülebilir.

Karardüzeltilme süresi asliye ve sulh mahkemeleri (HUMK. m. 440, II/8'deki ayrıklara bakınız) açısından 15 gündür (HUMK. m. 440, I); icra tetkik mercii kararlarına karşı süre 10 gündür; ticaret mahkemesinin iflâs ve konkordato hukukuna ilişkin kararlarına karşı da 10 gündür. Temyiz süresi bakımından önerdiğim hususu, karardüzeltilme süresi bakımından da yinelemek isterim.

Yargılamanın yenilenmesi bakımından ise, başvuru süresi, yargılamanın yenilenmesi sebebine göre farklılık göstermektedir (HUMK. m. 447) (24).

III) YASAYOLLARINA BAŞVURU HAKKI BULUNMAYAN NİHAİ KARARLAR

Yukarıda belirtildiği üzere, yasayollarına başvuru için gerekli hukuksal yararın bulunması ve istemin süresinde yapılması halinde yasayollarına başvurabilmek asıl ise de, yasa, bazı (nihai) kararları kesin kabul ettiği için, -bugün yürürlükteki durum nedeniyle- bunlara karşı yasayollarına başvurulamaz. Şöyle ki :

1) Temyiz bakımından

Yasaya (HUMK. m. 427) göre, «miktar veya değeri yüzbin lirayı geçmeyen taşınır mal ve alacak davalarına ilişkin nihai kararlar kesindir» (m. 427, II). «Alacağın tamamının dava edilmiş olması halinde, hükümde asıl isteminin kabul edilmeyen bölümü yüzbin lirayı geçmeyen tarafın temyiz hakkı yoktur; şu kadar ki karşı tarafça temyiz yoluna başvurulması halinde, düzenleyeceği cevap dilekçesinde temyize ilişkin itirazlarını ileri sürmesi mümkündür» (m. 427, IV).

Anılan bu hükümler irdelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır :

Kesinlik, yalnızca taşınır mal davaları ile alacak davaları bakımındadır; dolayısıyla taşınmaz mal davalarının değeri ne olur-

(24) Ayrıntılar için bkz. Arslan, s. 139 vd.

sa olsun, bunlar hakkındaki verilen kararlara karşı temyiz yolu açıktır.

Yürürlükteki m. 427, IV hükmü nedeniyle, temyiz edilebilme sınırı için, davakonusu değil, taraf (lehine veya) aleyhine olan miktar esas alınır. Bu nedenle, sözgelimi A, B'ye karşı 180.000 liralık bir alacak davası açmış ve mahkeme bu davanın 90.000 lirasını kabul, 90.000 lirasını reddetmiş olsa, her iki tarafın da ayrı ayrı yararı (zararı) 100.000 liranın altında kaldığı için temyize başvurma olanağı yoktur. Buna karşılık, aynı davada mahkeme davanın 110.000 lirasını kabul, 70.000 lirasını reddetse, bu davada temyiz hakkı davalı B'ye aittir; çünkü, B'nin aleyhinde olan miktar yüzbin liranın üstündedir; buna karşılık, A'nın kabul edilmeyen talebi (70.000 liranın altında olup), 100.000 liralık sınırın altında kalmaktadır. Ancak, m. 427, IV/ikinci yarım cümle'ye göre, somut olayda davalı B temyiz yoluna giderse, davacı da temyiz dilekçesine vereceği yanıt dilekçesi ile kendi temyiz istemlerini de ileri sürebilir. Buna «katılma yolu ile temyiz» adı verilmektedir (25).

Görüldüğü gibi, HUMK. m. 427, II, taşınır mal ve alacak davalarında yüzbin liralık bir sınır getirmiş olup, tarafın hukuksal yararının bunun altında kalması halinde temyiz olanağı bulunmamaktadır. Bunun eleştirisini aşağıda (26) yapacağım.

Anılan hüküm yanında, diğer bazı yasa hükümleri de temyiz olanağı bulunmayan diğer bazı kararları belirtmektedirler. Bunların bazılarını örnek olarak verecek olursak :

İcra ve İflâs Kanunu m. 363'e göre, icra tetkik mercilerinin hertürlü kararları değil, bu maddede belirtilen kararlarına karşı temyiz yolu açıktır. Şu kadar ki maddede belirtilen kararların temyiz edilebilmesi için (genel olarak) tetkik mercii kararının ilişkin olduğu malın veya hakkın değerinin yüzbin lirayı geçmesi şarttır (İİK. m. 363, II). Hemen belirtelim ki, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (m. 427), tarafın hukuksal yararını gözönüne alırken, İcra ve İflâs Kanunu (m. 363) bu ölçütten ayrılmış görünmektedir.

Türk Ticaret Kanununa göre verilen gönderme kararları temyiz edilemez.

(25) Bkz. **Kuru** s. 3347 vd. Ayrıca bkz. Baki **Kuru**/Ejder **Yılmaz**, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve ilgili mevzuat, Ankara 1986, s. 122 dipnot 3.

(26) Bkz. aşa. IV.

Kat Mülkiyeti Kanunu m. 33, III'e göre para cezası verilmesine ilişkin kararlara karşı temyiz olanağı yoktur (27).

2) Karardüzeltilme bakımından

Yasaya (HUMK. m. 440, III/1) göre, «miktar veya değeri beşyüzbin liradan az olan davalara ait hükümlerin onanması veya bozulmasına ilişkin kararlar»a karşı karardüzeltilme yoluna gidilemez (m. 440, III). Yine Yasaya (m. 427, V) göre, bu beşyüzbin liralık sınır bakımından da m. 427, IV hükmü («... asıl isteminin kabul edilmeyen bölümü beşyüzbin lirayı geçmeyen tarafın karardüzeltilmeye başvurma olanağı yoktur; şu kadar ki karşı tarafça karardüzeltilme yoluna başvurulması halinde, düzenleyeceği cevap dilekçesinde karardüzeltilmeye ilişkin itirazlarını ileri sürmesi mümkündür») kıyasen uygulanır.

Bu hükmün irdelenmesinden şu sonuçlar çıkar :

Herşeyden önce, karardüzeltilmede, temyizde olduğu gibi (m. 427, II), taşınır mal, alacak davası gibi bir özel niteleme yoktur; dolayısıyla taşınmaz mal davalarında da 500.000 liralık sınırın altında kalınıyorsa karardüzeltilme olanağı yoktur.

Dava konusu sözgelimi 800.000 lira ise ve yerel mahkeme 400.000 liralık kısmı kabul, 400.000 liralık kısmı reddetmiş olsa ve buna karşı gidilen temyiz yolunda Yargıtay hükmü onanmış (veya bozmuş) ise, bu karara karşı karardüzeltilme yoluna gidilemez; çünkü, hem davacının hem de davalının hukuksal yararı (ayrı ayrı) 500.000 liralık sınırın altında kalmaktadır. Buna karşılık, aynı davada ilk derece mahkemesi (sözgelimi) 550.000 liralık kısmı kabul, 250.000 liralık kısmı reddetmiş olsa ve temyiz istemi sonucunda Yargıtay hükmü onanmış olsa, bu karara karşı davacı karardüzeltilme yoluna gidemez (zira, hukuksal yararı 250.000 lira olup, 500.000 liralık sınırın altındadır); davalı karardüzeltilme yoluna gidebilir, çünkü temyiz kararı sonucunda onun aleyhine 550.000 liralık bir miktar vardır ve dolayısıyla davalının hukuksal yararı 500.000 liranın üzerindedir. Eğer, aynı olayda Yargıtay hükmü (onanmış değil de) bozmuş idi ise, yukarıda açıklanan nedenlerle bu kez davacının karardüzeltilme yoluna gitmesine hukuksal yararı olup, dava-

(27) Bkz.**Kuru/Arslan/Yılmaz**. s. 466'da anılan yasa hükümleri.

linin hukuksal yararı yoktu (28). Her iki örnekte, hukuksal yararı bulunan taraf karardüzelte yoluna giderse, diğer taraf (karardüzelteye gitmekte hukuksal yararı doğrudan doğruya bulunmaktada ise de), m. 427, V hükmü nedeniyle «katılma yoluyla karardüzelte»ye gidilebilir (29).

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa göre (m. 440, III/2 - 4), sulh mahkemesinin görevine giren mirasçılık belgesi verilmesi, bu belgenin değiştirilmesi veya iptali davaları, 500.000 liralık sınır saklı kalmak koşuluyla kira sözleşmesine dayanan tahliye ve akdin feshi davaları ile bu davalarla birlikte açılmış kira alacağı ve tazminat davaları ve bunlara karşılık olarak açılan davalar ve Kat Mülkiyeti Kanunundan doğan davalar dışında, sulh mahkemesi kararlarına karşı karardüzelte yoluna gidilemez (m. 440, III/2). Görevsizlik, yetkisizlik, hâkimin reddi, dava veya karşılık davanın açılmamış sayılması, davaların birleştirilmesi ve merci belirtilmesi kararlarına karşı karardüzelte yolu kapalıdır (m. 440, III/3). Hakemlerin verdiği hükümlerin ve bu Kanunun tahkim hükümlerine göre mahkemece verilecek kararların onanmasına veya bozulmasına ilişkin kararlara karşı da karardüzelte yoluna gidilemez (m. 440, III/4).

Ayrıca, iş mahkemelerinin kararları hakkındaki temyiz kararlarına karşı karardüzelte yolu kapalıdır (İş Mahkemeleri Kanunu m. 8, III) (30).

3) Yargılamanın yenilenmesi bakımından

Yargılamanın yenilenmesi, kesinleşmiş bulunan kararlara karşı gidilen olağanüstü bir yasayoludur. Yargılamanın yenilenmesi sebepleri yasada (HUMK. m. 445, 446) sınırlı olarak sayılmış olup, bunlar dışındaki bir sebebe dayanarak yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemez. Bu yasayoluna gidebilmenin «numerus clausus (kapalı adet)» olarak belirtilen sebeplerle sınırlanmasının nedeni, bu yasayolunun olağanüstü niteliğidir. Ancak öğretilde, bu sebeplerin yeniden gözden geçirilerek yeni bazı nedenlerin de yasaya

(28) Bu konuyu aşağı IV'de eleştireceğim.

(29) Bkz. **Kuru** s. 3487 vd.

(30) Bkz. **Kuru** s. 3457 vd.

alınması önerilmektedir. Elinizdeki incelemenin kapsamı elvermediğinden konu yollama yapılarak geçilecektir (31).

IV) YASAYOLLARINA BAŞVURU HAKKININ SINIRLANDIRILMASININ YERİNDELİĞİ SORUNU

1) Bazı saptamalar

Yukarda (32) sözettiğim üzere, yasayolunun amacı, hukuk yargılamasının toplumsallığının (33) ağır basması nedeniyle ülkede hukuk birliğini yaratmak ve korumak olup, bunun doğal sonucu da somut olaylarda adaletin gerçekleşmesidir. Hernekadar, her iki husus birbirine zıt gibi görünüyorsa da, hukuk yargılamasının amacı (kanımca) «adaletli karar vermek» olduğundan (34) ve bu doğrultuda yargı kararları taraflar arasındaki uyuşmazlığı tarafları tatmin eder biçimde ortadan kaldıracığından ve bunun da sonucunda toplumun «adalet» anlayışı çerçevesinde haklar dağıtılmış olacağından, böylece toplumsal barış sağlanacağından, bence birbirinden ayrı gibi görünen bu iki husus birbirinden ayrılmayacak şekilde birbirinin içindedir.

Öte yandan, yasayollarına başvuru da, «hak arama özgürlüğü» nün bir görüntüsüdür (35). Yerinde olarak belirtildiği üzere, herhangi bir yargı kararının kesin olarak verilmesi, yani o karara karşı yasayollarına başvurma hakkının bulunmaması, hak arama özgürlüğü (savunma hakkı) için çok tehlikeli bir boşluk olup, «bir mahkeme kararının kesin olması demek savunma hakkının yarısının yadsınması (inkârı)» anlamındadır (36).

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'muzun 1975 tarihli ve 3165 sayılı Kanun'la değiştirilmesinden sonra, hukuk davalarındaki

---

(31) Bkz. bu konuda ayrıntılı bilgiler için **Arslan** s. 129 vd.; ceza yargılamasındaki durum bakımından: Eralp **Özgen**, Ceza muhakemesinin yenilenmesi, Ankara 1968, s. 59 vd.

(32) Bkz. yuk. I.

(33) Bkz. yuk. dipnot 11'de anılan yer; ayrıca bkz. **Schwinge** s. 225 vd.; **Paulus**, Die Beschraenkungen der Revisionszulaessigkeit (Zeitschrift für Zivilprozess, 71 (1958) 3/4, s. 189-222) s. 188 vd.

(34) **Yılmaz**, Islah s. 6-7.

(35) Bkz. yuk. I.

(36) **Yüce** s. 70,

kesinlik sınırı 100.000 liraya çıkartılmıştır (37). Anılan hükme göre «miktar veya değeri yüzbin lirayı geçmeyen taşınır mal ve alacak davalarına ilişkin nihai kararlar kesindir» (HUMK, m. 427, II; ayrıca bkz. m. 427, IV). Bu miktar, daha önce 1981 tarihli ve 2494 sayılı Kanun'la 10.000 lira olarak saptanmıştı (38).

Bundan yaklaşık dört yıldan az bir süre sonra 3156 sayılı Kanunla yasayollarına başvurulabilecek miktarın yüzde bin (on misli) artırılmış olması (ve bu oranın 1990 yılından itibaren dört misli daha artırılmış bulunması) (39), haklı olarak bazı tepkilere yol açmıştır. Kişisel gözlemlerime ve bilgilerime göre, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu değiştiren 3156 sayılı Kanun'un yasalaşmasının hazırlık dönemlerinde (40), gerek Adalet Bakanlığı'nda, gerek TBMM Adalet Komisyonu'nda ve gerek TBMM Genel Kurulu'ndaki çalışmalar sırasında, yürürlükteki 100.000 liralık sınırın «yüksek» olması nedeniyle büyük duraksamalar ortaya çıkmış ve 100.000 liralık sınırın ülkemiz koşullarına uygun olmadığı üzerinde durulmuş ve ancak (yine, kişisel bilgilerimize göre) Hükümetin konu üzerindeki ısrarlı tutumu nedeniyle, yürürlükteki 100.000 liralık sınır kabul edilmiştir.

Hukuk davalarındaki 100.000 liralık sınır haklı tepkilere yolaçmış olup (41), konu Anayasa Mahkemesine de intikal ettirilmiştir.

-
- (37) Bu miktar, 1 Ocak 1990 tarihinden itibaren 400.000 liraya çıkaracaktır (bkz. 5156 s. K. Ek m. 2). (Yılmaz/Kuru s. 164 dipnot 33).
- (38) Bu miktar, 1927 tarihinde 25 lira, 1949 arihinde 50 lira, 1973 tarihinde 2.000 lira 1979 tarihinde 3.000, 1981 tarihinde 10.000 lira olarak kabul edilmişti.
- (39) Bkz. yuk. dipnot 37.
- (40) Ki, başkanı bulunduğum A.Ü. Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukuk Anabilim Dalı olarak, 3156 sayılı Yasa olarak kanunlaşan Yasarı'ya karşı çıkmış ve bu konuya ilişkin görüşlerimizi Adalet Bakanlığına sunmuştuk.
- (41) Konuyla ilgili bir makale yazan Av. Attila **Elmas**, «1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda değişiklik yapılmasına dair 3156 sayılı Kanuna genel bakış» adlı makalesinde (Ankara Barosu Dergisi 1985/2 s. 234-256) şöyle demektedir (s. 247) : «Kanun yolları yararlı ise, ki bu konuda kimsenin şüphesi yoktur. Bu uygulama hiçbir ayırım yapılmaksızın bütün kararlar için sözkonusu olmalıdır. Hele kanun yoluna başvurmada miktar ve değer nazara alınarak, davanın tarafları olan insanlardaki adalet duygusunun bir değer biçilmek istenirse, işte bu çok yanlış olur. İş sahibi **vatandaş haklılık ve haksızlık kavramları üzerinde**

Aşağıda değerlendirilecek olan Anayasa Mahkemesi kararında da konu ele alınmıştır (42).

2) **Anayasa Mahkemesi'nin 20.1.1986 günlü ve 23/2 sayılı kararı (43)**

a) **Kararın özeti**

«İşçilik haklarına ilişkin olarak Kütahya İş Mahkemesinde açılan 74.000 liranın tahsili davasının görülmesi sırasında, dava konusu alacağın miktarı bakımından verilecek kararın HUMK'nun 3156 sayılı Kanunla değişik 427. maddesinin ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkraları gereğince kesin olacağı ve bu davada taraflara Yargıtaya başvurma hakkının tanınmadığı, kanun yolunu kapayan bu hükümlerin Anayasanın hukuk devleti, eşitlik, sosyal adalet ilkelerine ve hak arama hürriyetine ayrıca Anayasanın 154. maddesine aykırı bulunduğu görüşü ile Kütahya İş Mahkemesi sözkonusu hükümlerin iptali için doğrudan Anayasa Mahkemesine başvurmaya karar vermiştir».

İtiraz yoluna başvuran mahkemenin gerekçesinin özeti şöyledir : «Anayasanın 154. maddesinde, adliye mahkemelerince verilen ve Kanunun başka bir adli merciine bırakmadığı karar ve hü-

---

durmaktadır. Haklı ise hakkının konusunun onun için önemi yoktur. Bu bir de olabilir, milyon da, hatta trilyon da. Bu nedenle gerçek adaletin sağlanmasında hizmet eden her müessese hiçbir ayırım yapılmaksızın herkes tarafından kullanılmalıdır. İş hacminin artması, maddi olanaksızlıklar gibi konular, bu konuda yani adalet konusunda geçerli ve haklı olamaz, olmamalıdır. **Devlet** madem ki temelini adalette bulmaktadır. Bunun sağlanmasını **hiçbir özveriden kaçınmamalıdır.** Bugün binlerle ifade edilen hâkim açığundan bahsedilirken yığınla davaya bakmak zorunda kalan hâkimlerden kılı kırk yararcasına adalet dağıtılmalarını beklemek nasıl büyük bir insafsızlıksa onların da bu ağır koşullarda verdikleri her kararın doğru usul ve kanunlara uygun olduğunu söylemek de o derece safdillilik olur. Şu duruma göre biz gerçekten çok büyük özverilerle görev yapmaya kendilerini adeta mahkûm etmiş olan hâkimlerimizin verdiği kararların mutlaka - herhangi bir miktar vs. sözkonusu olmaksızın - denetimden geçmesinden yanayız. Ve buna engel olan hertürlü müesseseyi **içimize sindirmeye olanak bulamıyoruz.** Büyük bir avukatlık deneyiminin sonucu olan bu görüşlerde yatan temel düşünceye aynen katıldığımı belirtmek isterim.

(42) Bkz. aşa. 2/b.

(43) Resmi Gazete 16.4.1986, sayı 19080, s. 18-28.

kümlerin son inceleme merciinin Yargıtay olduğu gösterilmiştir. Bu duruma göre, adliye mahkemelerince verilen kararların başka bir inceleme merci yoksa **Yargıtayca incelenmesi Anayasa buyruğudur**. Yargıtay, böylece uygulamada **birliğin sağlanmasının güvencesini** oluşturmaktadır. **Kimi karar ve hükümlerin Yargıtay denetimi dışında tutulması Anayasanın 154. maddesine ters düşer**. Cumhuriyetin niteliklerini belirleyen Anayasanın 2. maddesinde 'Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir' hükmü yer almıştır. Atatürk milliyetçiliğinin asıl amacı, Türk Devletini çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmaktır. Çağdaş medeniyet ilkelerinin başında **hukuk devleti ilkesi** bulunmaktadır. Yargı denetimi bu ilkenin temel unsurunu oluşturur. **İtiraz konusu kural, bir kısım davalarda üst yargı denetimini ortadan kaldırmakla**, kişilerin hukuksal güvencesini önemli ölçüde zedelemekte, dolayısıyla **hukuk devleti ilkesine aykırı bulunmaktadır**. Öte yandan, kişilerin maddi olanaklarını gözönünde tutmayarak, kesinlik sınırını yüzbin lira ile bağlı tutmak hem Anayasanın sosyal devlet ilkesine, hem de eşitlik ilkesine aykırı düşmekte, toplumun büyük bir kesimini yargıtay güvencesinden yoksun bırakmaktadır. İtiraz konusu kanun maddesiyle asgari geçim seviyesinde ya da bunun altında geliri olan büyük bir kesim hak arama hürriyeti ortadan kaldırılmaktadır. Bakılmakta olan davada olduğu gibi, iş ve çalışma konuları ile ilgili mevzuatın henüz oturmamış bulunduğu ve sık sık kanunların değiştirildiği gözönünde tutulursa, mahkemelerin benzer davalarda değişik kararlar verebilmeleri olasılığı her zaman mevcuttur. **Uygulamada birliği sağlamak Yargıtay denetimi ile mümkün olabilir. Bu yol kapatıldığından değişik, uygulamalar, halkın yargıya olan güvenini de sarsacaktır**».

Anayasa Mahkemesi, davakonusu olayda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 427. maddesinin 3156 sayılı Kanunla değişik 2., 3. ve 4. fıkralarının Anayasaya aykırı olmadığına ve itirazın red-dine iki üyenin karşıoyu ve oyçokluğu ile karar vermiştir.

aa) Çoğunluk görüşünün ana gerekçelerinin özeti

Çoğunluk görüşünün karar dayanak almış bulunduğu ana gerekçeler özet olarak şöyledir : «Yasakoyucu yapacağı düzenleme-

lerde kendisine tanınmış olan takdir yetkisini, ancak anayasal sınırlar içinde kullanabilir. Anayasanın 2. maddesinde öngörülen hukuk devleti ilkesi, konulacak kurallarda adalet ve hakkaniyet ölçülerinin gözönünde tutulmasını gerektirir. Ancak, kamu yararı gerektirdiğinde bazı hükümler için kanunyollarına başvurmanın önlenilmesi mümkündür... Yargı yerlerince yapılacak incelemeler sonunda verilecek **kararlardan hangisinin kesin olduğunun belli edilmesi** dahi, anılan madde hükmü ile Anayasadaki temel ilkelere ve güvence kurallarına aykırı olmamak üzere **yasakoyucunun takdirine bırakılmıştır**. Adliye mahkemelerinin kimi karar ve hükümleri için Yargıtay yolunun kapatılmasını öngören bir yasa kuralının hukuk devleti kavramıyla bağdaşmayacak sonuçlara yol açma olanak ve olasılığını doğuran bir nitelik arzetmedikçe bu kavramla çelişkiye düştüğünden söz edilemez. İtiraz konusu kuralla **davaların süratlendirilmesi ve Yargıtayın yükünün bir ölçüde azaltılması amaçlanmıştır**; getirilen sınırlama **kamu yararına** yönelik bulunmaktadır. Türk parasının bugünkü satın alma gücü karşısında **yüzbin liralık kesinlik sınırının adalet duygusunu rencide edecek, dolayısıyla hukuk devleti ilkesini zedeleyecek ölçüye ulaştığını söylemek mümkün değildir**... İtiraz konusu kuralda, varlıklı kişilerle, iktisaden güçsüz olanlar arasında herhangi bir ayırım yapılmış değildir. Bir başka anlatımla bütün yurttaşlar aynı hükme tâbi tutulmuştur... Öteki temel hak ve hürriyetler gibi, **hak arama hürriyeti de kamu yararı dikkate alınarak sınırlanabilir**... Kaldı ki, Anayasa'da bütün mahkeme kararlarının bir ayırım gözetilmeksizin üst mahkemeden geçmesini zorunlu kılan bir hüküm de bulunmaktadır... Öte yandan, adliye mahkemelerince verilen bütün kararların Yargıtayca incelenmesini istemek, bir anlamda ilk derece hâkimlerine güvensizliğin ifadesi kabul edilebilir. Bu güvensizliğin ise hiçbir haklı nedeni olamaz...».

bb) Azınlık görüşünün ana gerekçelerinin özeti

Çoğunluk görüşüne, Necdet Darıcıoğlu ile Yekta Göngör Özden katılmamışlardır.

aaa) Necdet Darıcıoğlu'nun görüşü

Darıcıoğlu, özetle şunları belirtmektedir : «Yargıtayın olağanüstü işyükü altında bulunduğu ve bu yükün gittikçe arttığı bilinen bir keyfiyet olmakla birlikte, bunun, Yüce Mahkemenin kuruluş

amaçları zedelenmeden, köklü ve kalıcı önlemlerle, özellikle yanlış kararların bertaraf edilmesi ve adaletin gerçekleşmesi engellenmeden giderilmesi gerektiğinde kuşku yoktur.. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 427. maddesinde zaman zaman yapılan değişikliklerle gerçekleştirilen düzenlemeler, belirtilen sorunun çözümü bakımından **sağlıklı bir yöntem değildir...** Bugün yürürlükte olan sistemin istinaf yolunu benimsememiş olması ve ikinci bir vakıa mahkemesinin kabul etmemiş bulunması karşısında, hâkimlerin de her insan gibi yanılabilirlikleri, bu nedenle usul ve kanuna aykırı karar verebilecekleri, hatta belli olaylarda yasaları ve ilgili öteki hukuk kurallarını değişik biçimlerde yorumlayıp değişik sonuçlara ulaşabilecekleri gözden uzak tutulmayarak, **alt mahkemelerin hertürlü kararlarına karşı temyiz yolunun açık tutulması taraflar ve toplum açısından vazgeçilmez bir güvence sayılmalıdır.** Hak arama yoluna yeni engeller konulması, bu alanın, her bakımdan hukuka uygun ve bilimsel bir esasa dayanılmaksızın alabildiğince genişletilmesi hak arama özgürlüğü yönünden olumsuz bir gelişmedir... Temyiz yolunun, hukuk devletinin önemli unsurları arasında yer alan 'dava hakkı' ve 'hak arama hürriyeti' ile doğrudan ilişkisi tartışmasız kabul edilmesi gereken bilimsel bir gerçektir. İlgililerin haksızlığa uğradıklarını sanmaları ve mağduriyetlerinin giderilmesi ihtiyacını duymaları toplumsal gerçeklere ve insan tabiatına uygun bir davranış biçimi olduğuna göre, bunların, haksızlığa rıza göstermelerine ve kanun yoluna başvurmamalarına neden olan düzenlemelerin usul hukukunun kamusal vasfına da uygun düşmeyeceği muhakkaktır... Toplumu oluşturan dar ve sabit gelirli kitleler açısından ifade ettiği hayati önemi inkâr edemeyeceğimiz, gerçekten fahiş sayılacak miktar veya değerdeki taşınır mal ve alacak davalarını hukuksal güvenceden yoksun bırakmak, doğal olarak, **gücsüzlerin güçlüler karşısında mali ve ekonomik bakımdan yenik ve ezik düşmelerine ve toplumsal denge ve barışın da bundan olumsuz biçimde etkilenmesine yolaçabilecektir...** Belirli bir kamu yararı düşüncesine, bilimsel ve hukuksal gerekçelere dayanılmaksızın getirilen bu kısıtlamalar sonucunda, Anayasanın 36. maddesiyle kabul edilen ilkeye de aykırılık oluşmuştur.»

bbb) Yekta Güngör Özden'in görüşü

Özden özetle şunları belirtmektedir : «Yasanın iptali istenen kuralı (nın), ilgili Anayasa kuralları katında değerlendirildiğinde

hak arama özgürlüğüne... sınır getirdiği anlaşılmaktadır... İlk derece mahkemesinin kararlarının denetimi mutlak... Anayasa Mahkemesi yerindelik denetimi yapamaz ama yasama organının gelişigüzel yetki kullanmasını da uygun karşılayamaz. Temyiz başvurusu yolu, yasayollarının bir türüdür. Hukuksal başvuru yolları herkese alabildiğine açık olacak ki hukuk devleti niteliği geçerli ve gerçek olabilsin. Aranmayan, savunulmayan hak, hak değildir... Yargıtay denetimi karar birliğini sağlar. İnan ve güveni artırır. Hukuksal güvenlik tüm güvenliklerin kaynağıdır... Ekonomik durum, hukuksal durumu dava hakkını etkilememelidir».

b) Kararın irdelenmesi

Anayasa Mahkemesinin yukarıda verilen ana gerekçesine göre, 100.000 liralık sınır, Yargıtay'ın işyükünü azaltmak amacıyla, kamu yararı nedeniyle yapılmıştır ve 100.000 lira, adalet duygusunu rencide edecek ölçüde değildir. Diğer temel hak ve özgürlükler gibi, yasayollarına başvurma hakkı da kamu yararı düşüncesiyle sınırlandırılabilir.

Öğretide, hak arama özgürlüğünün yasal olarak sınırlanmamış olduğuna (yani, bu konuda yasal sınırlamaya yer verilmediğine) işaret edilerek (44), bu hakkın niteliği gereği sınırlamaya en az elverişli haklardan olduğu belirtilmektedir (45). Burada, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasındaki «ölçülülük ilkesi»nin uygulanıp uygulanmayacağı konusunda (46) girilmeyecektir. Ancak, bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin somut olay bakımından bu ilkeyi uygulamış olduğu görülmekte ve Mahkeme, «100.000 liralık sınır»ın ölçüyü taşımadığını belirtmektedir.

Yasadaki sınırın denetlenmesinin bir «yerindelik denetimi» olduğu düşünülebilir (47) ve Anayasa Mahkemesi'nin bu açıdan denetim yetkisine sahip olup olmadığı tartışılabilirse (48) de, kanımca

(44) Fazıl Sağlam, Temel hakların sınırlandırılması ve özü, Ankara 1982 s. 61.

(45) Bkz. Sağlam, s. 104, 106.

(46) Bkz. Sağlam s. 110.

(47) Nitekim, Yekta Güngör Özden'in karşı oy yazısında da bu husus dile getirilmektedir.

(48) Bkz. bu konuda Erdoğan Teziç, Anayasa hukuku, İstanbul 1986, s. 181 vd.; Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Ankara 1986 s. 362-363. Anayasa Mahkemesi, 1918 sayılı Kanununun 55. maddesinin son fıkrasında yer alan «sulh mahkemelerinden verilen hüküm ve kararlar kesindir»

Anayasa Mahkemesinin yasadaki sınırın yerinde olup olmadığını inceleyebilme yetkisi kabul edilmelidir. Aksi takdirde, yasakoyucu bu konuda tamamen serbest bırakılır ve dolayısıyla koyduğu sınır denetlenemezse, sözgelimi, yasakoyucu günün birinde m. 427'deki sınırı (örneğin) bir milyar liraya çıkaracak olursa, herhalde hak arama özgürlüğüne (Anayasa Mahkemesinin deyişiyile, «adalet duygusunu rencide edecek» ölçüde) büyük bir sınır getirmiş olacaktır. sanırım, o zaman bu bir milyarlık sınırın haksızlığı herkesçe kabul edilecektir. Kanımca, 3156 sayılı Kanun değişikliğine kadar gayet düşük miktarda bırakılmış olan sınırın, birdenbire 100.000 liraya çıkartılmış olması, tepkilerin kaynağıdır. Bu değişikliğe kadar m. 427'deki tutar gayet az tutulduğu için, üzerinde yeterince tartışma çıkmamakta idi.

Hernekadar, Yargıtay'ın işgücünü azaltmak bakımından, kesinlik sınırını yükseltmek pratik bir çare olarak görülebilirse de (ki, 3156 sayılı Kanunun gerekçesi (49) ve Anayasa Mahkemesi'nin ana düşüncesi bu yöndedir), getirilmek istenen yararın neler götüreceğine bakılması gerekir. Eğer deyiş yerinde ise «kaş yapayım derken, göz çıkartmamak» zorunludur. Kanımca, sınırın 100.000 liraya çıkartılmış olması hak arama özgürlüğüne büyük bir engel çıkartır niteliktedir. Zira, 100.000 liralık miktar, Anayasa Mahkemesinin kanaatinin aksine, hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayacak sonuçlara yolaçacak niteliktedir. Çünkü, eğer gerçekten temyiz yasa yoluna gidebilmek için bir sınıra ihtiyaç görülüyorsa (ki, aşağıda değineceğim üzere, olması gereken hukuk açısından temyiz yasa yolu için sınırın kaldırılmasından yanayım) daha gerçekçi bir rakam üzerinde durulabilirdi. Örneğin, bu miktar, ülkemizde asgari işçi ücretinden daha düşük bir miktar olmalı idi veya en azından işçiler bakımından miktar daha da düşürülebilirdi (50).

«Bugün bazı batı ülkelerinde de temyiz yasa yoluna gidebilmek için hukuksal yararın belli bir miktarın üzerinde olması gereği

---

hükmünü, hak arama özgürlüğüne aykırı bularak, yerinde olarak, ip-pal etmiştir. Anayasa Mahkemesinin bu kararında vardığı sonuç ile, inceleme konusu yaptığım kararı birbirine aykırı gibi görünmektedir. (Anayasa Mahkemesinin 29.4.1969 tarihli ve 61/23 sayılı kararı : Resmi Gazete 15.12.1970, sayı 13695).

(49) Bkz. **Kuru/Yılmaz** s. 122 dipnot 5.

(50) Nitekim Almanya'da durum böyledir. Bkz. aşa. dipnot 51.

vardır (51); bu yüzden bizdeki sınırın da makul olduğu» yolunda bir görüş akla gelebilirse de, yabancı ülkeler bakımından varılan çözüm, (konumuz açısından) ülkemizin yasayolları sistemi bakımından olan koşullarına uygulanamaz. Zira, batı ülkelerinde mahkemeler (bizdeki gibi iki dereceli değil) üç derecelidir ve ilke olarak ilk derece mahkemelerinin bütün kararlarına karşı istinaf yasayolu açıktır; yukarda da belirttiğim üzere, istinaf mahkemesi, hem bir vakia mahkemesi hem de temyiz mahkemesi olarak görev yapar. Dolayısıyla, istinaf mahkemesinin bütün kararlarına karşı temyiz yoluna gidilmemesi düşüncesi haklı görülebilir; ancak, hemen belirtelim ki, örneğin Almanya'da üçüncü dereceye başvurma için kabul edilen sınırın kaldırılması yolunda görüşler vardır (52). Bunun yanında, yine Almanya'da gerek istinaf, gerek temyiz yolu bakımından herhangi bir tutar aramadan da bazı koşulların varlığı halinde istinaf ve temyiz yoluna gidilebilir. Ancak bunun için mahkemenin bu yolun açık olduğuna karar vermesi gerekir (53). İstinaf Mahkemesi, hukuksal yarar 40.000 markın altında dahi olsa, temyize başvurulmasına izin verebilir; özellikle konunun önemi varsa veya istinaf mahkemesinin kararı Alman Federal Mahkemesi temyize başvurmaya müsaade edebilir (54). Almanya'daki bu sistemin varlık nedeni, temyiz derecesinin gerçekten bir denetim mahkemesi olması ve Ülkede hukuk birliğini sağlayıcı niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde mahkemelerin iki dereceli olması nedeniyle ilk derece mahkemesi kararlarına karşı temyiz yolunun kapatılması, son

- (51) Örneğin **Almanya**'da : istinaf derecesi için hukuksal yarar 500 mark, temyiz derecesi için 40.000 mark olmak gerekir (istisnası için bkz. aşağıda dipnot 53) (**Rosenberg/Schwab** s. 774-775, 810); iş mahkemelerinin istinafında miktar 300 marktır (**Stein/Jonas** s. 39-40) temyizde ise 6000 marktır (**Stein/Jonas** s. 184). **İsviçre**'de : Federal Mahkeme açısından 8.000 frank (**Guldener** s. 494); Zürih Kantonunda istinaf için 3000 ve 5000 franklık sınır vardır. (**Walder-Bohner**, Der neue Zürcher Zivilprozess Zürich 1979 s. 429 vd.; **Staeuli/Messmer**, Kommentar zur zürcherischen Zivilprozessordnung, Zürich 1976, s. 507); Bern Kantonunda 8000 franklık sınır vardır (**Kummer**, Grundriss des Zivilprozessrechts, Bern 1974, s. 193). **Avusturya**'da : temyiz için 15.000 şilinlik sınır vardır (**Fasching** s. 228 vd.).
- (52) Bkz. **Schwinge** s. 225-228; **Paulus** s. 188 vd.; **Baur** s. 161 vd.
- (53) **Stein/Jonas** s. 39.
- (54) Bkz. **Rosenberg/Schwab** s. 810 vd.

derece sakıncalıdır. Daha önce de belirtildiği üzere, yasayolunun amacı olarak görülen, «**ülkede hukuk birliğini sağlamak ve korumak**» ve «**somut olayda adaleti gerçekleştirmek**» şeklinde ifade edilen görüntülerinin her ikisi de, mevcut 100.000 liralık sınır karşısında gerçekleşemeyebilir. Çünkü ilk derece mahkemesinin yanlış karar vermesi halinde, bundan zarar gören kimse, bu kararı Yargıtay eliyle denetletiremeyeceği için, somut olay adaleti gerçekleşemez. Öte yandan, yanlış karar Yargıtay'ca denetlenmediği için ülkede hukuk birliğinin bozulması tehlikesi vardır(55).

Ülkemiz açısından temyiz yolunun şöyle bir önemi daha gözlenmektedir : resmi istatistiklere göre, hukuk davaları bakımından **bozma** yüzdesi oldukça yüksek olup % **26'nın üzerindedir** (56). Kesinlik sınırının 100.000 lira olarak belirtilmesiyle, **pratik olarak, ilk derece mahkemelerinin verdikleri kararlardaki dörtte birden fazla haksızlık, maalesef kesin hüküm olacak ve böyle kalacaktır.** Diğer bir anlatımla, her dört davadan birinde, adalet yanlış dağıtılmış olacaktır. Böyle bir durumda «toplumsal barış»ın sağlanması son derece tehlikeli boyutlara yol açabilecektir. Toplumumuzun resmi istatistiklerle sabit olan eğilimi, «davasever» niteliktedir(57). Bu durum karşısında 100.000 liralık sınırı benimseyebilmek olanağı yoktur .

Anayasa Mahkemesi, irdelenen kararında «adliye mahkemelerince verilen bütün kararların Yargıtayca incelenmesini istemek, bir anlamda ilk derece hakimlerine güvensizliğin ifadesi kabul edilebilir. Bu güvensizliğin ise hiçbir haklı neden olamaz» derken, açıkça «ilk derece hakimleri»nden söz etmektedir; «ilk derece hâkimi» demek, üst derecesinin bulunduğu hâkim demektir. Kaldı ki, bu ifade genelleştirilecek olursa, yasayollarının tümüyle yasadan çı-

---

(55) Hernekadar HUMK. m. 427, VI-VIII'de düzenlenen «yasayollarına temyiz» bu sakıncayı giderebilecek nitelikte görülebilirse de, bugüne kadar ki uygulamadan da anlaşıldığı üzere, bu yol ile bütün yanlış kararlar temyiz edilmemektedir. Öte yandan, unutulmasın ki, bu temyiz sonucunda karar bozulsa dahi, bu bozma esasa etki etmez; yani, bu bozma hükmün hukuksal sonuçlarını ortadan kaldırmaz (HUMK. m. 427, VII).

(56) Bkz. Adalet İstatistikleri 1984, Ankara 1986, s. 17. Verilen yüzde, yalnızca onama rakamı (85.083) ve bozma rakamı (30.908) oranlanarak bulunmuştur.

(57) Bkz. bu konuda **Yılmaz**, İstatistiklerin 25 yıllık diliyle adalet hizmetlerimiz, s. 61 vd.

kartılması sonucuna bile varılabilir! Oysa, kanımca bu tür bir sonuca varabilmek olanaksızdır. Bu yüzden, Mahkemenin bu gerekçesine katılmak söz konusu olamaz.

Sonuç olarak, kanımca karşı oy yazılarında belirtilen hususlar daha yerindedir. 100.000 liralık sınır, hak arama özgürlüğünü önemli ölçüde engeller niteliktedir.

3) Yargıtay'ın 100.000 liralık sınırı uygulamadığı ilginç bazı olaylar

Yargıtay, bazı kararlarında 100.000 liralık sınırı uygulamamaktadır. Şöyle ki :

1. Olay :

Bir olayda, A, B'ye karşı 50.000 liralık bir tazminat davası açmıştı. Mahkeme, henedense (!?) davada hasım olarak gösterilmeyen C'nin olayla ilgisinin varlığını gerekçe göstererek C'ye davetiye çıkarmış ve çağrı belgesine tanık ve dava kendisine ihbar olunan kişi olarak nitelenmiştir. Daha sonra Mahkeme taraf olmayan C'yi 50.000 lira ödemeye mahkûm etmiştir!

Davakonusu hernekadar m. 427'deki 100.000 liralık sınır altında kalıyorsa da, Yargıtay haklı olarak m. 427'deki 100.000 liralık sınırı burada uygulamamış ve «Usulün 427. maddesindeki sınırlama, bir davada usulüne uygun olarak taraf sıfatını almış kişilerle sınırlıdır» gerekçesiyle temyiz incelemesini yaparak, ilk derece mahkemesinin hükmünü bozmuştur (58).

2. Olay :

Bir olayda (özet olarak) A, B'ye karşı nişanın bozulmasından dolayı 500.000 lira manevi tazminat istemiyle dava açmış ve Mahkemece yalnızca 75.000 liraya hükmedilmiştir. Bu meblağ, 100.000 liralık sınırın altında kalmasına karşın, Yargıtay «görüşmeler sırasında bazı üyeler hüküm altına alınan manevi tazminatın miktarı itibariyle temyizinin kabil olmadığını ileri sürmüş iseler de, manevi tazminatın niteliği nedenleriyle bu görüş çoğunluk tara-

---

(58) 4.HD. 10.3.1986, 871/2193 (Yargıtay Kararları Dergisi, 1986/10 s. 1458-1459).

fından benimsenmemiştir» denilerek 75.000 liralık hukuksal yarara karşı, temyiz istemini incelemiştir (59).

3. Olay :

A, B'ye karşı elatmanın önlenmesi ve ecrimisil davası açmış ve Mahkeme dava sonunda 7.000 liralık vasıta ücretini yargılama giderlerine eklemiştir. Bu durum aleyhine olan taraf, 7.000 liralık kısım için temyize başvurmuştur. Yargıtay, asıl davaya ilişkin karar temyiz kabiliyetini haiz ise, 7.000 liralık vasıta ücretine ilişkin karar da temyiz edilebilir, gerekçesiyle temyiz istemini yerinde görmüş ve istemi incelemiştir (60).

Kanaatimce, Yargıtay'ın bu kararları biçimsel açıdan m. 427'ye aykırı ve fakat işin özü itibariyle, kararların temyizen incelenmesinden doğacak sakıncalar nedeniyle, yerindedir. Bugün yürürlükte olan kesinlik sınırı 100.000 lira gibi yüksek bir rakam olması yüzünden, Yargıtay'ın yakın bir gelecekte, yukarıda verilen kararlara yeni kararlar ekleyerek m. 427'ye bazı ayrıklar getirmesi olasıdır.

4) Yasayollarına başvuru hakkının bir sınırı olarak : Harç sorunu

Temyiz yoluna başvurandan karar ve ilâm harcı alınır. Maktu harç taşıyan kararların temyizinde 1500 lira maktu karar ve ilâm harcının tamamı peşin alınır. Nisbî harç taşıyan kararların temyizinde ise, kararda gösterilen nisbî karar ve ilâm harcının 1/4'ü peşin alınır. Nisbî harca uyruk kararlar, nisbî harca uyruk davaların kabulüne ilişkin kararlardır. Yani, temyiz edilen karardan nisbî karar ve ilâm harcı alınmışsa, kararın temyizi halinde bu ilâmda gösterilen harcın 1/4'ü peşin olarak alınır(61). Temyiz harcının eksik yatırılması halinde bu husus, daha sonra verilecek 7 günlük

(59) HGK. 7.11.1986, 3-614/959 (yayımlanmamıştır). Karara ekli karşı oy yazılarında, dava manevi tazminat davası da olsa, sonuç itibariyle alacak davası olmaları nedeniyle 100.000 liralık sınırın burada da uygulanması gerekeceği belirtilmiştir.

(60) HGK. 6.12.1985, 1-673/989 (Yasa Hukuk Dergisi 1986/8 s. 1131-1132) Kararın karşı oy yazısında, 7.000 liranın m. 427'deki kesinlik sınırı altında kaldığından temyiz edilemeyeceği belirtilmiştir.

(61) Bkz. Kuru s. 3338-3339. Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulunun 3.7.1986 tarih ve 62 sayılı Kararı (Manisa Barosu Dergisi 1987/20 s. 54-55).

süre içinde tamamlattırılır; harç tamamlanmayacak olursa kararın temyiz edilmemiş sayılmasına karar verilir (HUMK m. 434, III/Cümle 3) (62).

Kanımca, ilk derece mahkemesinde dava açılırken yatırılan harç, bütün yargılama faaliyetine karşılık alınmaktadır. Yargılama faaliyeti ise, yalnızca ilk derece mahkemeleri önündeki yargılamayı değil, bu yargılama sonucunda ilk derece mahkemelerinin verdiği karara karşı temyize başvurulması halinde, temyiz faaliyetini de içerir. Bu yüzden temyize başvurulması halinde (63) yeniden harç alınmasına gerek olmamalıdır.

Mevcut durum, sosyal hukuk devletinin gereği olan hak arama özgürlüğüne bir engel olarak değerlendirilebilir(64). Bu nedenle, temyiz yoluna başvurandan yeniden harç alınması uygulamasına son verilmelidir kanısıydayım.

5) S o n u ç :

Yasayollarına başvuru hakkı, hukuk devletinin, hak arama özgürlüğünün kendisinden vazgeçilemeyecek bir hakkıdır. 3156 sayılı Kanunla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki (m. 427, II) kesinlik sınırının 100.000 liraya (karar tashihinde hukuksal yararın 500.000 liraya) çıkartılmış olması, hak arama özgürlüğünü büyük ölçüde kısıtlar niteliktedir. Hernekadar, kesinlik sınırının yükseltilmesiyle Yargıtay'ın iş yükünün azaltılması amaçlanmış ise de, kanımca, bu tür palyatif önlemlerle Yargıtay'ın içinde bulunduğu büyük işyükünden kurtarılması olanağı yoktur. Bugüne kadar çeşitli zamanlarda yapılan, kesinlik sınırının yükseltilmesi yolundaki girişimler sonuç vermemiş ve Yargıtay, her yıl giderek artan büyük yükü karşışarşıya kalmıştır ve köklü önlemler alınmadığı takdirde, Yargıtay yakın gelecekte daha da büyük işyükü ile karşışarşıya kalacaktır.

(62) Bkz. **Kuru** s. 3339- 3340; ayrıca bkz. Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün 14.10.1985 gün ve 37179 sayılı yazısı (İstanbul Barosu Dergisi, 1985/10- 12 s. 963).

(63) Karar düzeltmede peşin harç sözkonusu değildir (16.11.1983 tarihli ve 5/6 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı : Resmi Gazete 7.1.1984, sayı 18274, s. 5- 13).

(64) Bu konuda ayrıntılı bilgiler için bkz.: Ejder **Yılmaz**, Yargılama giderlerinin işlevi ve sosyal hukuk devleti (Ankara Barosu Dergisi, 1984/2) 2. 200- 224.

Kanımca sorunun çözümü, yargı örgütümüzün yeniden köklü reformlarla düzeltilmesinden geçmektedir. Herşeyden önce, Yargıtay'ın gerçek niteliğine kavuşturulabilmesi için istinaf mahkemelerinin yeniden kurulması zorunludur. İstinaf mahkemelerinin kurulmasından sonra, kanımca karar düzeltme yasayoluna gerek kalmayacağından, Yargıtay'ın işi en azından bu açıdan azalacaktır. Öte yandan, istinaf yolunun açılması halinde üçüncü derecenin her davada açılmaması (belki) düşünülebilir; ancak, şu da bir gerçektir ki, bu konuda şimdiden bir şey söyleyebilmek zordur ve istinaf mahkemelerinin faaliyetlerine bakılarak bir sonuca varılacak olması doğaldır.

İstinaf mahkemelerinin kurulabilmesi için ise, herşeyden önce yargıç sayısının, bugünkünün en az 4-5 katına çıkartılması önkoşuldur. Bunun yanında, diğer gerekli önlemler alınacaktır. Yargıç sayısının artırılması ise, yargıçların maddi ve manevi olanaklarının artırılmasıyla mümkündür. Bu durumda, gerek nitelik gerek nicelik bakımından yeterli yargıç bulunabilir.

Bu konudaki köklü değişikliklere değin ise, yasakoyucunun olması gereken hukuk bakımından 100.000 liralık sınırı kaldırması, enazından düşürmesi (hele hele 1990 Ocak ayından itibaren sınırı 400.000 liraya çıkararak HUKM'na 3156 sayılı Kanunla eklenen «ek madde 2» yi yürürlükten kaldırması), hukuk devleti ve hak arama özgürlüğünün sağlanması bakımından zorunludur.